

ביאורים

הרמב"ם מתייחס לדבריו של ר' סעדיה גאון בדבר זמנים אפשריים לגאולה, וקובע כי אף אדם לא יכול לדעת זאת בוודאות. הנביאים כבר גילו לנו כי רבים ינסו לעשות זאת, אך תפקידנו להמשיך לצפות לגאולה בלא כל תנאי. אפילו בגלות מצרים, שבה היו ידועים פרטים רבים ביחס לקץ, לא ידעו בני ישראל עד הרגע האחרון מתי הוא אכן יבוא. בגלות האחרונה, לעומת זאת, הרמזים מעטים אף יותר וישנם ביטויים קשים מאוד על אורכה המתמשך. חז"ל הזהירו אותנו מעיסוק נרחב בבירור זמן הקץ, ואף התפללו לכשלונם של אלה העוסקים בכך. העוסק בחישוב זמני הגאולה, מכשיל את עצמו ואת המושפעים ממנו. הוא מערבב את אמונתו עם תחזיות מסופקות, וממילא האמונה עלולה להתמוטט אם התחזיות יתבררו כשקריות. דברים אלו מתחדדים בעקבות הניסיון המר של עם ישראל, שנפגש עם נביאים ומשיחים מדומים רבים שגרמו רעות רבות. הרמב"ם מתרץ את עיסוקו של ר' סעדיה גאון בחישוב הקץ באומרו כי הוא נצרך לכך בגלל אמונתם המעורערת של אנשי דורו. בגלל הייאוש שאחוז הוא ניסה לחזקם בשיטות שונות. כחלק ממאמץ זה הוא גם עסק בגילוי זמנים שבהם עשויה לבוא הגאולה, וקיווה כי אלו יעודדו אותם בראותם כי הגאולה יכולה להיות ממש בהישג יד.

דברים אלו אינם רלוונטיים רק ביחס לתחזיות לא נכונות בדבר הגאולה. בכל הדורות ניסו בני האדם לחזות את העתיד, ולקבוע קביעות שרירותיות ביחס להנהגתו של הקב"ה את עולמו. דבר זה מוביל למשברים גדולים באמונה, ולמפחי נפש עצומים. חז"ל מלמדים אותנו להתאזר בסבלנות ובענווה, ולהבין כי הנהגתו של הקב"ה נשגבת מבינתנו. וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו" (הלכות מלכים ומלחמותיהם יב, ב).

הרחבות

• זמן הגאולה

לא נודעה אמתתו, ונפל בו ספק. בהגדה של פסח אנו אומרים: "ברוך שומר הבטחתו לישראל, ברוך הוא, שהקב"ה חשב את הקץ לעשות. כמו שאמר לאברהם אבינו בברית בין הבתרים. שנאמר ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה". מסביר זאת הנצי"ב: "חשבון הסכום של ארבע מאות שנה היה אפשר לחשבו ככמה אופנים... אבל הקב"ה חשב באופן שתקויים הבטחתו לאברהם אבינו" [אמרי שפר]. עולה מדברי הנצי"ב שאת הקץ אפשר לחשב באופנים שונים, והקב"ה בוחר את החישוב המתאים למציאות ולמדרגה הרוחנית של עם ישראל. בדרך זו הסביר רבי משה מפרנקפורט את דברי רש"י. כתוב ברש"י שהקב"ה ציווה את עם ישראל על מצוות הפסח ומצוות המילה קודם ליציאת מצרים, משום שבזכות מצוות אלו הם יגאלו [שמות יב, ו]. צריך להבין מדוע הגאולה תלויה בכך שישאל יקיימו מצוות אלו - הלא כבר הגיע זמן הגאולה שהבטח לאברהם אבינו. השיב על כך בפירושו "זה ינחמנו" על המכילתא [פסחא ה]: "הגיעה שבועה ובכל זאת היו צריכים לזכות, לפי שהקב"ה דילג מזמן השעבוד". כלומר, כדי שהקב"ה יחשב את זמן הגאולה מהולדת יצחק ולא מתחילת השעבוד, היו צריכים ישראל זכויות נוספות, ולכך צוּו במצוות אלו.

(א) **ואולם** מה שזכרתו מענין הקצים ° ומאמר רבנו סעדיה ז"ל בהם - תחלת מה שראוי שתדעוהו, שהקץ על הברור ° אי אפשר לאדם לדעתו לעולם, כמו שבאר דניאל ואמר: "כי סתמים וחתמים הדברים" (דניאל יב, ט). ואולם רב הסתכל ° קצת החכמים בו ודמותם ° שהם השיגוהו - כבר קדמה ההודעה בו, והוא אמרו: "ישטטו רבים ותרהבה הדעת" (שם ט, ד), רצונו לומר: רב הדעות. וכבר באר ה' יתעלה על ידי נביאיו, שאנשים יחשבו קצים למשיח ולא יתאמת חשבונם, ואחר כן הזהיר שלא יספקו אדם בעבור זה, ואמר: לא יננס ספק בלבבכם כשלא יבוא חשבונכם, אבל כל מה שיוסיף עכוב - עוד הוסיפו ליחל אליו, והוא אמרו: "ויפח לקץ ולא יכזב, אם יתמהמה חפה לו כי בא יבא לא יאחר" (חבקוק ב, ג).

ידע שאפלו הקץ שבאר ה' מִדְתוֹ, רצוני לומר גלות מצרים, והוא אמרו: "ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה" (בראשית טו, יג) - לא נודעה אמתתו, ונפל בו ספק: קצת אנשים אז חשבו שהן ארבע מאות שנה מעת רדת יעקב למצרים; וקצת אנשים חשבו שהן ארבע מאות שנה מתחלת השעבוד, והיא שנת שבעים אחר רדת יעקב למצרים; וקצת אנשים חשבו שהן מעת שהיתה זאת הנבואה, והוא מעמד בין הבתרים. וכאשר שלמו ארבע מאות שנה למעמד בין הבתרים, יצאו קצת ישראל למצרים, קדם עמד משה פשושים שנה, וחשבו שכבר תם הקץ, והרגום המצרים והכבידו עבדותם. כן הודיעונו החכמים ז"ל. ועל אותם שחשבו שבאה הגאולה ונצחו, אמר דוד: "בני אפרים נושקי רומי קשת, הפכו ביום קרב" (תהלים עח, ט). והקץ האמתי היה ארבע מאות שנה מיום שנולד יצחק, אשר הוא זרע אברהם באמת, כמאמר ה' יתעלה: "כי ביצחק יקרא לך זרע" (בראשית כא, יב). ואמר לו ה' יתעלה: "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדום וענו אתם, ארבע מאות שנה" (שם טו, יג), ובעת הגרות יהיו מושלים עליהם ומעבידים אותם ומענים, כן הוא פרוש הפסוק, הנה הארבע מאות שנה היו לגרות, ולא לעבדות, ולא התבאר עד ששלח ה' יתעלה הנביא הגדול, ונמצא מיום שנולד יצחק עד שיצאו למצרים ארבע מאות שנה בשנה.

ואם היה כן בקץ אשר התבארה מִדְתוֹ - כל שכן בזה הקץ הארץ, אשר החריד כל הנביאים והפחידם בארץ זמנו והמשכו, עד שאמר הנביא על צד התמהו, מודיע רב ארכו, אמר: "הלעולם תאנף בנו, תמשך אפך לדר ודר" (תהלים פה, ו). ואמר ישעיה בספור ארך הגלות גם כן: "ואספו אספה אסיר על בור, וסגרו על מסגר, ומרב ימים יפקדו" (ישעיה כו, כד). וכבר באר לנו דניאל הפלגת עמק זה הקץ והעלמו. ולזה הזהירו החכמים ז"ל מחשב קצים ומקננות זמנים לביאת המשיח, מפני שיכשיל ההמון ויכניס ספק בלבם כשיבוא הזמן ההוא ולא בא המשיח, והוא אמרם: "תפוח דעתן של מחשבי קצין" (סנהדרין צו ע"ב), מפני שהם מכשול לבני אדם, ומפני זה התפללו לה' להכשילם ולהפסיד הנהגתם.

ואנחנו ננצל ° רבנו סעדיה ז"ל, ונאמר שלא הביאו לזה ° עם דעתו שאסור לעשות, רק היות אנשי דורו רבי ספקות באמונה ונפסדים בה, וכמעט שאבדה דת ה' לולי היה הוא ז"ל, כי גלה עמקותיה וחזק כח נחלשיה, והרביצה ° ושמרה בלשונו ובקלמוסו. וראה מכלל השתדלותו לקבץ המון בני אדם בחשבון הקצים, לחזק תוחלתם לאמת, והוא ז"ל כל מעשיו לשם שמים. ואין לדקדק עליו בעבור הפסד חשבונו, כי תוף מעשהו היה הענין שספרנו לכם.

הקצים - זמן הגאולה והמשיח. **על הברור** - בצורה מבוארת. **רב הסתכל** - הסתכלות רבה. **ידמותם** - דימו. **יספק** - יסתפק (לשון ספק). **מדתו** - שיעורו. **הפכו** - הפכו עורפם ונסו. **התמהו** - בתמיהה, בפליאה. **תפוח דעתן** - תסתלק דעתן, שכלן. **ננצל** - נסביר. **לזה** - לחשב את הקץ. **והרביצה** - הפיצה.

אי אפשר לדעת הקץ

אפילו קץ יציאת מצרים שהיה מפורש לא ידעו אותו

עומק הקץ הארוך